

GRAĐAGRAČANIČKI
GLASNIKčasopis za kulturnu
historijuBroj 39, godina XX,
maj, 2015. [str. 84-91]

© Monos 2015

Memoarski rukopis Mate Janjića – “Moja sjećanja iz domobranskog života”

Marko Matolić

Sažetak: Autor objavljuje memoarski rukopis pokojnog Mate Janjića (1925.-2009.) iz sela Vidovice kod Orašja, koji je na 19 strana opisao svoj ratni put. Janjić je u Domobranstvo unovačen 1943. godine, te raspoređen u 8. lovačku pukovniciju. Učestvovao je u borbama na području Bosanske Posavine i Slavonije, a opisuje i povlačenje do Bleiburga, te pad u partizansko zarobljeništvo.

Ključne riječi: Mate Janjić, domobrani, sjećanja

Još 2011. godine moj dobar prijatelj Jan mi je donio malu, A5 formata, karo bilježnicu, šarenu, modernog izgleda i tvrdog poveza. Prvih devetnaest stranica bilo je ispisano nesigurnim rukopisom, latiničnim, pisanim slovima. Na početku rukopisa pisalo je “*Moja sjećanja iz Domobranskog života*”. Radilo se o sjećanjima Janovog djeda, Mate Janjića iz sela Vidovice kod Orašja, koji je pred kraj života odlučio da zapiše svoje uspomene na sudjelovanje u Drugom svjetskom ratu. Iako je od tih vremena (koja opisuje) proteklo dosta godina (gospodin Mato Janjić se upokojio 24. VI. 2009. godine), podaci koje nam iznosi u rukopisu su iznenađujuće precizni i uglavnom se daju provjeriti preko raspoloživih dokumenata, tako da je to i bila metodološka nit vodilja kroz ovaj rad, odnosno priređivanje spomenutog rukopisa za objavljivanje: dokumentirano potkrijepiti Matine zapise i rekonstruirati ratni put njegove postrojbe, čineći tako validnom Orwellovu rečenicu da jest (ORWELL, 1983, 223). Moje intervencije u transkripciji teksta odnosile su se, uglavnom, na interpunkcijske znakove i

GRAĐA

znakove za upravni govor (gospodin Mato ih nije upotrebljavao), kako bi se tekstu dala smislenost i olakšala čitljivost. U istu svrhu sam izmijenio i minimalni broj riječi kako ne bi izazivale zabunu. Na primjer, gospodin Mato povremeno piše ikavskim narječjem i ne koristi fonem “h”, pa sam u riječ “hoda-ju” interpolirao slovo “h” kako bi bilo jasno da se radi o glagolu “hodati”, a ne “oda(va)ti”. Ipak, u većem dijelu teksta poštovao sam autorov originalni način izražavanja, a svaku svoju intervenciju označio sam uglastom zagradom [...]. Zanimljivost u rukopisu je da su neke imenice (časnici, domobrani, otac, majka itd.) napisane velikim početnim slovom, dok su neke druge (partizani) redovno pisane malim. Andrić je pisao da je stariji svijet u Bosni stvari koje poštuje (npr. život) pisao velikim početnim slovom, tako da se možda radi upravo o ovome kuriozitetu. Napomene i objašnjenja uz rad sam dao u podnožnim napomenama, dok je na kraju priložen spisak korištene literature.

Moja sjećanja iz domobranskog života

Davne 1943. godine Hrvatske vojne vlasti pozvaše nas, 1925. godište, u vojsku, u šestom mjesecu oko 20. lipnja u Brčko na vojačenje.¹ I kada smo došli na određeno mjesto

1 Osmo lovačka pukovnija, u koju je, kako ćemo kasnije vidjeti, bio dodijeljen Janjić, bila je u sklopu 3. lovačkog zdruga, koji je zvanično formiran 15. juna 1943. godine. Njemačku vojnu izobrazbu prošli su tokom ljeta i rane jeseni 1943. godine. (<http://www.axishistory.com/axis-nations/croatia/army/380-croatia-army/croatia-army-units/8336-3-jaeger-brigade-croatia,uvrid-ostvaren-20.-IV.-2014.>) Treći lovački zdrug (brigada) imao je u svome sastavu: 8. i 5. lovačku pukovniciju i 7. topnički sklop (divizion). (ZEKIĆ-TIHIĆ, 1984., 1052., fusnota br. 14. Up: NARA Washington, RG 242, T311, roll 558/1131). Početkom oktobra čitav zdrug imao je 4301 vojnika a 3. bojna imala je 329 vojnika, 157 oficira i 386 podoficira. (NARA Washington, RG 242, T314, roll 559/204 – 205). Slijedeći kronologiju događaja, kako onu po dostupnim dokumentima, tako i onu koju bilježi Janjić, datum “20. lipanj” nameće se kao datum kada je Janjić dobio poziv za mobilizaciju, a

tu su nas dočekali časnici i odmah nam saopće: “Dečki, vi bi trebali ići sada u Tuzlu ali ne možete ići. Vlak je u Spačvi na minu naišao² i sletio je sa pruge i neće vlak dolaziti u Brčko do daljnega nego eto vi ćete ostati u Brčkom u domobranima Osmo lovačke pukovnije”, i odmah nas rasporede po satnijama. Tako sam ja odmah priključen domobranima Osmo lovačke pukovnije, Treća bojna, Jedanaestoj satniji, zapovjedniku satnije. Bio mi je satnik Mustafa Ca[k]jić. I odmah se obučemo u vojna odjela i bili smo u školi i svaki dan smo išli na zanimanje. Oko pedeset dana smo po malo zanimali i odmah nas satnik obavjesti: “Dečki moji, više nema zanimanja. Partizani sa svih strana opkaljaju Brčko i za dan-dva biće veliki napad na Brčko.³ Nego vi nećete dečki ići u rovove nego ćete biti u pripravnosti strogoj. Nosićete municiju u rovove gdje god treba i mrtve i ranjenike iznositi. Puška kod glave neka bude, cipele na nogu stalno i opasač ne skidajte.”

Ja sam rođen 18 – VII 1925. godine, tako da još nisam imao 18 godina života. Nakon dva dana stvarno nas napadnu partizani sa svih strana – sa istoka, juga, zapada i sa sjevera priko Save. Bože mili, mi mladi dečki dođosmo u taku tešku borbu. Grmi, puca sa

ne kada se pojavio na vojačenju.

2 Između velikog broja ovakvih partizanskih, diverzantskih prepada, u ovom slučaju se najvjerovatnije radi o miniranju pruge od dijelova 2. sremskog odreda NOV i PO za Vojvodinu kada je uništen teretni vlak od 14 vagona. Akcija je izvedena 30. augusta, tako da je taj termin, terminus ante quam non kada je Janjić stigao na vojačenje u Brčko. (HRONOLOGIJA 1988., 532).

3 Ukoliko uvažimo da je Janjić stvarno stigao u Brčko oko 30. augusta, i proveo u “zanimanju” oko 50 dana, onda je ovaj partizanski napad na Brčko upravo onaj koji je izveden 19. oktobra 1943. od strane 1. i 3. vojvođanske NOU brigade 16. udarne divizije NOVJ. (HRONOLOGIJA 1988., 572). To daje smisao i navodu o napadu sa sjevera, preko Save, budući da su se 20. oktobra 1943. u Gunji, koju od Brčkog dijeli upravo samo navedena rijeka, sukobile 2. vojvođanska NOU brigada i dijelovi 4. vojvođanske NOU brigade 16. udarne divizije NOVJ sa 5. lovačkom pukovnicijom, gdje su domobranski vojnici pretrpjeli znatan poraz. (HRONOLOGIJA 1988., 579).

sviju strana ali stalno zvoni, municija treba, i satnik naređuje: “Vas dva nosite sanduk municije tome i tome rovu, b[u]nkeru i sada nosi na položaj”. Tamo se puca, grmi a naši domobrani pucaju a galame i zovu partizane: “Vamo pođete samo da vas ima kao mravi. Osmo lovačka pukovnija sve će vas pobit, znajte vi dobro partizani na koga ste napali. Napali ste na 8. lovačku pukovnicu koja se ne boji partizana”. I to je trajalo opsada Brčkog i teška borba 5 ili 6 dana. I domobrani odbranu Brčko i onda se partizani počmu povlačiti nazad od Brčkog 10 do 15 km daljine ali mi dečki, mladi vojaci, nismo bili na liniji u bunkerima ali smo se nanosili sanduka municije. Danom nisu mnogo pucali nego samo noćom. Noć bude paklena. Ali kad su partizani ostupili od Brčkog onda pukovnik naredi časnici[ma] kuda koji časnik mora ići i terati partizane što dalje od Brčkog.⁴

Moja je prva borba bila sa partizanima u selu zvano Buzekara. Tu su nas dočekali u bunkerima i mi idemo k njima, puste nas blizu na 100 metara i tu smo tešku borbu imali. Ali nas je bilo malo – jedan vod vojaka i morali smo se povući nazad na svoj položaj. Drugi dan krene u akciju cijela bojna i prođemo mnogo sela ali nigdje partizana. Povukli se u Semberiju. I opet drugi dan krenemo u akciju, zauzmemo Čelić, općinsko mjesto, sa malo borbe a oni se povuku u Koraj. Dvije satnije odu ka Ražljevu i tamo naiđu na partizane. Tu je bio štab partizanski i naše se satnije povuku do Mrtvice i tu zauzmu položaj da nam ne ugrožavaju put Brčko – Čelić. I tu smo ostali oko dvadeset dana. I stigne naređenje da Osmo lovačka pukovnija pođe u

4 Ovdje se očigledno radi o tome da je i 3. bojna 8. lovačke pukovnije sudjelovala u operaciji “Ferkel”, koju je sa navedenom 8. i 5. lovačkom pukovnijom iz Brčkog pokrenuo dio njemačke 187. rezervne divizije sa ciljem prodora u Gračanicu, Tuzlu i Bijeljino. U operaciji je sudjelovalo oko 6.000 vojnika i trajala je od 7. do 15. novembra 1943., kada su jedinice 16. udarne divizije NOVJ u “ogorčenim odbranbenim borbama... spriječile prodor neprijatelja i prinudile ga da se povuče u pravcu Brčkog”. (HRONOLOGIJA, 1988., 596).

Tuzlu.⁵ Tuzla u opasnosti i cijela pukovnija krene u Brčko i odmah nas utovare u vlak i hajde za Tuzlu. Vinkovci – Brod i u Bos. Brodu pridemo u drugi vlak i pravac za Tuzlu. I dođemo u Tuzlu [a] nigdje partizana.

Kad smo došli u Tuzlu odmah nas raspodjele po položajim.⁶ Moja 11. satnija zauzme zapadnu stranu – veliko brdo zvano Ilinčica. I treći dan partizani opkole cijelu Tuzlu sa svih strana. Bila je jedna ustaška satnija u Lukavcu i u Kreki i oni se povuku u Tuzlu.⁷ Tako boj veliki počme tu noć sa svih strana a partizani samo galame, viču: “Pridajte se domobrani, za dva dana naša je Tuzla”. Na Tuzlu je tučeno i topovima tako da je borba trajala 5 do 6 dana i onda se partizani počmu povlačiti od Tuzle ka Gornjoj Tuzli, Živinicama, Lukavcu i u Majevicu u brtska sela.⁸ Mi smo išli u ophodnju svuda oko Tuzle ali nije bilo borbe.⁹ Bilo je malo borbe samo u Živinicama. I tako mi smo u Tuzli ostali do travnja mjeseca 1944. g. i zapovijed stigne da moramo ići, ci-

5 Bojne 8. pukovnije domobranske 3. lovačke brigade borile su se po različitim bojištima. Kako vidimo iz Janjićevog svjedočenja, 3. bojna 8. lovačke pukovnije sudjelovala je u borbama južno od Brčkog, između Bijeljine i Tuzle; 2. bojna borila se u Semberiji (HRONOLOGIJA 1988., 545, 563) a kasnije i u Bosanskom Šamcu. (HRONOLOGIJA 1988., 620).

6 Početkom januara 8. lovačka pukovnija se nalazila u Gračanici, 12. januara 1944. stožer pukovnije se (sa 3. bojom) preselio u Lukavac a već 13. januara smještene su na odbranbene položaje jugozapadno od Tuzle. “Povlačenje jedinica zdruga u Tuzlu izvršeno je radi prikupljanja jačih partizanskih snaga oko Tuzle, čija je vjerojatna namjera napad na Tuzlu u najskorije vrijeme”. (ZBORNIK, Tom IV, Knjiga 21, 747 – 768).

7 Šesta istočnobosanska udarna brigada 17. udarne divizije zauzela je rudnik uglja Kreka 17. januara 1944. godine. (HRONOLOGIJA 1988., 650).

8 Janjić ovdje govori o napadu jedinica 3. udarnog korpusa NOVJ (17. udarna divizija, 19. birčanska udarna brigada 27. udarne divizije i 6 odreda) i 16. udarne divizije NOVJ koji je izvršen 16. januara i trajao je do 20. januara 1944. Tuzlu je branila 5. i 8. pukovnija 3. domobranske lovačke brigade i njemačka Borbena grupa “Schwartz”, koja im se priključila nekoliko dana ranije i kojoj je 3. zdrug (brigada) bio izravno podređen. (HRONOLOGIJA 1988., 649 – 650).

9 ZBORNIK, Tom IV, Knjiga 23, 674-676; Tom IV, Knjiga 24, 640-644.

jela Treća bojna, u Njemačku na odmor i po novo oružje. I budemo pohvaljeni od Zdruga i odličje smo dobili za hrabrost.¹⁰

I krenemo odmah pješice priko Majevice za Brčko i dođemo u Brčko u večernje sate. I odmah nas utovare u vlak i odmah za Vinkovce krenemo i dođemo u Vinkovce i pravac u vojarnu.¹¹ Tu smo se okupali i oprali i ostanemo u vojarni par dana i pravac za Njemačku se ode.¹²

Ali ja nisam otišao u Njemačku. Dobijem tifus pjegavi i odem u bolnicu i u bolnici

ostanem 50 dana. Dvadeset dana dođem kući na oporavak i nazad u svoju jedinicu.¹³

Treća bojna po povratku bude određena na teren Papuk i Krndija i tu sam ih ja našao a Prva bojna dobila naređenje da idu u Srem po Fruškoj Gori bori[ti] se sa partizanima a i ruska Crvena Armija već došla do Dunava i onda i oni počmu pucati po našim domobranima.¹⁴

U tome dođe zima i onda do proljeća sve utihne. Ali u trećem mjesecu počnu borbe na sve strane. Naša 3. bojna se nalazila u Slavonskoj Požezi.¹⁵ Svaki dan su se bor-

10 Prema ovom iskazu, izgleda da 3. bojna nije sudjelovala u operaciji “Maibaum” jugoistočno od Tuzle u kojoj je, kao ispomoć njemačkoj 13. SS diviziji “Handžar”, sudjelovala 8. lovačka pukovnija. Napad 13. SS divizije “Handžar” na 16. i 36. udarnu diviziju NOVJ započeo je 14. marta 1944. u okolici Brčkog (Čelić, Koraj) da bi se partizani povukli preko Majevice u oblast Šekovića i Vlasenice, mjesta koja su krajem aprila zauzele postrojbe 3. lovačke domobranske brigade. (**HRONOLOGIJA 1988.**, 700; 724 – 726). Dvojna terminologija može izazvati konfuziju, up. **ZEKIĆ, TIHIĆ 1984.**, 1052., fusnota br. 14, gdje stoji da je naziv “brigada” promijenjen u naziv “zdrug” prije septembra 1943. god., tako da je 3. domobranska lovačka brigada postala 3. domobranski lovački zdrug. Međutim, radi se o sinonimima. Zdrug je, dakle, brigada; pukovnija je isto što i puk (njem. regimenta); bojna je bataljon a satnija četa (njem. kompanija).

11 U gore citiranom članku (ZEKIĆ, TIHIĆ 1988.) stoji: “Osma pukovnija je, poslije borbi kod Bijeljine, upućena u rejon Vinkovaca radi preformiranja i preoružanja” (str. 1052., fusnota 14). Međutim, kako vidimo iz Janjićevog svjedočenja, odlazak u Vinkovce uslijedio je puno kasnije. Štoviše, izgleda da se cjelokupna 3. domobranska lovačka brigada, krajem februara, nalazila u Tuzli, a na “preformiranje i preoružanje” su upućeni tek početkom juna. (<http://www.axis-history.com/axis-nations/croatia/army/380-croatia-army/croatia-army-units/8336-3-jaeger-brigade-croatia> (Uvid ostvaren: 21. IV. 2014.)). Ovo je bilo moguće stoga što je početkom aprila formiran 10. posadni zdrug sa sjedištem u Tuzli. (ŠAKOVIĆ 2010., 64).

12 Dana 2. juna 1944. god. brigada je upućena u Döllersheim u Austriji na obuku u trajanju od 6 tjedana. Međutim, brigada se na bojišta vratila već 18. jula i raspoređena je u istočnu Slavoniju. (<http://www.axis-history.com/axis-nations/croatia/army/380-croatia-army/croatia-army-units/8336-3-jaeger-brigade-croatia> (Uvid ostvaren: 21. IV. 2014.)).

13 U koliko se uzme kao precizno Janjićevo kazivanje da je proveo 50 dana u bolnici i 20 dana na kućnom liječenju, za pretpostaviti je da se svojoj jedinici priključio oko 10. augusta 1944. godine.

14 Na frontu u Slavoniji, zajedno sa njemačkom divizijom “Stefan”, 2. ustaškim zdrugom i 594. protutenkovskim divizionom, 8. lovačka pukovnija predstavljala je “treći pojas odbrane” koji se protezao linijom Đakovačka Satnica-Đakovo-Strizivojna-Vrpolje-rijeka Sava, sa zadatkom da brani evakuaciju njemačkih snaga iz doline rijeke Bosne. (**COLIĆ 1974.**, 347 – 349). Oko 150 domobrana 1. bojne 8. pukovnije uspjelo je odbraniti selo Sot kod Šida koje su dijelovi 19. vojvođanske NOU brigade napali 19./20. oktobra. (**HRONOLOGIJA 1988.**, 983). Druga bojna 8. pukovnije bila je stacionirana u Slavonskoj Požezi a 3. bojna 8. pukovnije u Pleternici, nedaleko od Požege, odakle su pritekli u pomoć prilikom napada na Požegu od dijelova 12. udarne brigade 12. divizije NOVJ, 5. i 6. septembra 1944. godine. (**HRONOLOGIJA 1988.**, 893).

15 U međuvremenu, sa početkom oktobra 1944. godine, dolazi do preustroja vojske u NDH. Sve ustaške i domobranske postrojbe stopljene su u nove oružane postrojbe Hrvatskih oružanih snaga koje su nosile naziv divizije. Treća domobranska lovačka brigada raspuštena je i od nje je formiran Osmi lovački zdrug (brigada), koji je 1. decembra 1944. god. uglavnom pripojen u 3. hrvatsku diviziju sa stožerom u Vinkovcima i pod zapovjedništvom generala Stjepana Mifeke. (**OBHOĐAŠ, WERHAS, DIMITRIJEVIĆ, DESPOT 2013.**, 73-82). Treća bojna 8. lovačke pukovnije stavljena je pod komandu Banjalučkog pothvatnog zdruga kao izvidnička bojna. (**ZBORNİK, Tom IV, Knjiga 30**, 649; **Tom IV, Knjiga 31**, 452, 824). Ovaj Banjalučki pothvatni zdrug je bio u sklopu 6. hrvatske divizije, pod komandom general-pukovnika Vladimira Metikoša i pukovnika Frane Sudara, zajedno sa 15. pješačkim zdrugom i 10. stajaćim djelatnim zdrugom UV. (**ZBORNİK, Tom IV, Knjiga 31**, 824; **OBHOĐAŠ, WERHAS, DIMITRIJEVIĆ, DESPOT 2013.**, 77). Bu-

be vodile oko Požege ali mi smo znali da se njemačka vojska povlači prema Njemačkoj. I jednog dana i nama naš bojnik veli: “Dragi moji vojnici, moramo se povlačiti Zagrebu a onda izgleda da će se ići dalje i dalje dok ne dođemo Englezima i Amerikancima i njima ćemo se pridati a ne partizanima. Oni bi nas sve pobili”.¹⁶ I kad smo došli u Zagreb cijele

dući da je sadašnji 8. lovački zdrug u sklopu 3. hrvatske divizije djelovao u području Vinkovaca, a 3. bojna, kojoj bi trebao da pripada i Janjić, u području Banja Luke, ne uklapa se Janjićeva tvrdnja da je tokom marta ratovao oko Slavonske Požege. Borbe oko Požege počele su 23. marta i trajale do 21. aprila kada su jedinice 42. i 48. udarne divizije JA ušle u Požegu, a jedinice domobranske 4. brdske i 14. ustaške brigade, dijelovi ustaško-domobranske 9. brdske divizije i manji odred vojnika iz sastava njemačke divizije za posebne upotrebe “Stefan”, povukle su se prema Pakracu. (**HRONOLOGIJA 1988.**, 1086; 1096-1099). Autoru ovog teksta nametnula se mogućnost da je možda neka manja jedinica (satnija) priključena 7. hrvatskoj gorskoj diviziji sa stožerom u Novoj Kapeli, mjestu udaljenom petnaestak kilometara južno od Požege. Navedena divizija nalazila se, početkom decembra, u Pleternici (**HRONOLOGIJA 1988.**, 1035), gdje je, kako smo vidjeli, tri mjeseca ranije bila stacionirana Janjićeva 3. bojna. Sedma gorska divizija operirala je u blizini Požege i tokom januara i februara 1945. godine. (**HRONOLOGIJA 1988.**, 1058, 1072; up. **NARA Washington, RG 226, T311, roll 189/898**). Ovo mjesto za sada ostaje nejasnim, a pitanje otvorenim za daljnja istraživanja.

¹⁶ Povlačenje 3. hrvatske divizije započelo je ulaskom jedinica 21. i 48. udarne divizije VJ, 13. aprila 1945. godine. (**HRONOLOGIJA 1988.**, 1097). Povlačenje ja nastavljeno linijom Đakovo-Požega-Moslavina-Bjelovar. Oko 26. aprila divizija se nalazila oko 90 kilometara jugoistočno od Zagreba, a u Zagreb je ušla početkom maja. Prema: <http://www.axishistory.com/various/380-croatia-army/croatia-army-units/8273-3-croatian-infantry-division> (Uvid ostvaren: 22. IV. 2014.). Šesta hrvatska divizija započela je svoje povlačenje od Banja Luke krajem aprila. Između 5. i 8. maja ostaci ove divizije priključili su se generalnom povlačenju hrvatske vojske prema Zagrebu i dalje prema austrijskoj granici. Prema: <http://www.axishistory.com/axis-nations/8276-6-croatian-infantry-division> (Uvid ostvaren: 22. IV. 2014.). Dijelovi sedme hrvatske gorske divizije povlačili su se krajem aprila linijom Nova Gradiška-Okučani-Kutina, da bi se 30. aprila našli kraj Ivanić Grada, tridesetak kilometara jugoistočno od Zagreba. U razdoblju od 1. do 8. maja priključili su se glavnini hrvatske vojske u povlačenju. <http://www.axishistory.com/axis-nations/8277-7-croatian-mountain-division> (Uvid ostvaren: 22. IV. 2014.).

la pomutnja. Hrvatske vojske kao mravi ali ništa od toga. Samo nazad hajde. Bez borbe smo se povlačili i kad smo došli do Samobora i pridemo na slovensku teritoriju onda tek počima križni put. Nema više naše kuhinje, nema više nikakoga jela. Gla[da]n si ali samo nazad idemo Englezima i Amerikancima mi. Kada [smo] došli u Sloveniju tu ima na tisuće domobrana, ima ustaša, ima i civila. Ja sam mislio da se cijeli hrvatski narod povlači i bježi. Dok se malo stane da se malo odmorimo odmah sve pospi, sve spava, i kada bude napred jedan drugoga budimo i ajde napred. A kuda, neznaš. Dolazi[mo] do Triglava, idemo u brdo, a kako, neznam, kad je to sve gladno i žedno. I tu smo malo stali pod Triglavom da se vode napijemo. Iz Triglava voda istječe u visini 5 do 6 metara, kao iz kace velike. Voda teče hladna, studena, i odmah voda teče s kamena na kamen i Sava se stvara.¹⁷

U Triglavu smo sada. Staza uska, vataj se za ruke jedan drugome i hajde. Jedni jauču: “Bože!”. Pa kuda to mi idemo na Triglavu uvijek noć hladna. Mi umorni, ništa se [ne] jede. Jedni stariji mole se Bogu. Boga zazivaju u pomoć u križnom putu kroz Sloveniju. Kada naiđemo na kapelu uz put tu se kleči i Bogu se [moli]. Novci se ostavljaju kod Isusa razapetoga i svatko samo moli Bogu da živo se ostane, da se dođe kući ocu, majki, ženi, djeci. Jadi su to bili i slušati vapaje ali samo ajde dalje. Već došli Englezi, tu su s onu stranu Drave, još dan – dva i biće bolje. Tako su nam govorili časnici, ali niži časnici a bojnici ili pukovni[ci] – njih nema.

¹⁷ Nejasno je kako se ova skupina bjegunaca uopće mogla naći pod Triglavom. Kao rješenje nameće se mogućnost da Janjić ustvari nije znao gdje se nalazi. (Uporedi sličan iskaz Abaza Gazibegovića: “To je područje između Celja i Velenja prema Bleiburgu. Ja nisam tada znao u kojem se pravcu ide. To je, jednostavno, pod Triglavom za mene bilo.” U **HAMZIĆ, SPAHIĆ 2010.**, 92). U tom bi slučaju navedeni izvor Save bio izvor rijeke Savinje podno Savinjskih Alpi, a planina koju Janjić naziva Triglavom upravo te Alpe.

Kada smo došli u Austriju¹⁸ do Drave idemo mostu koji vodi Blajburgu. Kada mi tamo mostu [a] most miniran, srušit. Mi hajde drugom i on miniran, srušit. Nedadu prič Dravu. Ali [neki] su ugrabili priči Dravu priko mosta. I s onu stranu Drave bili su partizani zajedno sa Englezima i počela je tamo krvava drama. A Englezi i ne mare što se na Blajburškom polju zbiva. To jedini Bog zna i vidi a Englezi nisu daleko od Blajburga a i ne mare. E mi sada krećemo dalje uz Dravu. Na-lazimo na ljude gdje prave splav da se pribace priko Drave ali ništa ne vrijedi. Drava teče mutna, brza kao oč[i], nemore se prići priko Drave. Koji znaju plivati skakali su u Dravu ali malo je tko priplivo Dravu. I opet ajde dalje, i idimo poljem, ravnica je. Idemo cesti. Vide se engleski tenjkovi poredani po cesti ali Englezi nas ne primaju, pridajte se partizanima [kažu] a mi nebi. I ajde dalje, pravac Italiji. Tamo su Amerikanci, oni će nas primiti. Ali gdje je Italija i Amerikanci a gdje mi, svi iscrpljeni od velikoga umora i puta. Gladno se je, ništa se [ne] jede. Jedni traže travu koju smatraju da se smije jesti i dolazi vrijeme da se moramo pridati.¹⁹

Prid nama su velike zgrade. Englezi su tu ali Englezi zovu sebi samo časnike ali malo ih je otišlo Englezima. Boje se, trzaju čino-ve i pridaju se zajedno sa vojskom i civilima partizanima. “Bacaj pušku na veliku rpu i odmah tu sjedajte”. I partizani nas svuda opko-

lili a Englezi posmatraju. I odmah partizani [h]odaju između nas, gledaju svakome u oči, navodno traže ustaše i vele nam: “Jest vas Pavelić uhranio”, a mi bijedni, niko nam ne daje hrane. 20 do 30 dana nismo kruha vidjeli a gdje jeli. I onaki iscrpljeni u stroj i napred, a kuda, nitko nezna. Mi u stroju a partizani sa strane, 10 metara jedan od drugog i dobro paze da nebi im koji pobjego. Kuda da bježiš a neznaš ni gdje si. I dođemo u Ptuj slovenski i tu u logor.²⁰ Straža svuda oko logora a partizani opet [h]odaju oko nas, gledaju te skroz, traže ustaše. Ako si malo bolje obučeni i dobre cipele imaš [na] nogama odmah ti [p]suje majku ustašku, svlači odjeću sa sebe i skidaj cipele. Uzima od tebe tvoje odjelo i cipele a daje ti svoje prlje zamazano i izderano. I tu u logoru ostajemo dva dana i opet u stroj. Kapija otvorita i napred jer opet drugi dolaze u logor a nas gone dalje sve.

U koloni nik[u]da ne miči, psuje ti majku ustašku i dolazimo u Kranj, u veći logor. Tu nas već ima kao mravi. Ja neznam kako smo preživjeli. Hrane ni da vidiš a gdje da je-

20 Nakon razgovora sa dr. Mitjom Ferencom, profesorom na Univerzi v Ljubljani i dr. Borisom Mlakarom iz Instituta za novajšo zgodovino, kojima se ovom prilikom zahvaljujem, autor ovih komentara je opravdano posumnjao u nelogičnost ovog dijela teksta, i do eventualne pojave nekih novih dokumenata koji bi bacili drugačije svjetlo na ovaj iskaz, donosi sljedeći zaključak: Ukoliko prihvatimo kao vjerodostojno Janjićevo svjedočenje da se od Bleiburga kretao uz Dravu dalje prema zapadu u želji da se preda Amerikancima, i ako uvažimo pretpostavku da se Janjić nalazio među onih 13.000 Hrvata koji su jugoslovenskoj armiji predani između 18. i 23. V., onda postaje nejasno kako se našao interniran u logoru u Ptuj, naročito što kao sljedeća odredišta, u koja dolaze pješice nakon par dana, navodi Kranj i Šentvid. Naime, navedena skupina zarobljenika je od željezničke postaje Maria Elend u Austriji prvo bila prebačena u Jesenicu, a potom u Kranj i Šentvid. (MIKOLA 2008., 13). Fizički je nemoguće, a logički nema smisla—naročito ako se u vidu ima plan Generalštaba JA da se zarobljenici što prije maknu od granica u unutrašnjost (DORNIK-ŠUBELJ 2013., 158)—u tako kratkom vremenu prebaciti nekog zatvorenika u preko 130 kilometara udaljeno odredište i potom ga vratiti natrag. Kao logično rješenje se nameće da Janjić u stvari nije znao gdje se nalazi, i da je od slovenačkih Jesenica pomislio da je Ptuj.

18 Dana 13. maja britanska vojska je dobila informaciju da se oko 200.000 Hrvata i oko 300.000 Nijemaca približava austrijskoj granici. (CORSELLIS, FERRAR 2005., 48).

19 Predaja je izvršena između 14. i 16. V. 1945. godine. (Detaljnije u: GRAHEK-RAVANČIĆ 2007., 531 – 550). Međutim, skupina koja je odmakla dalje na zapad, i u kojoj se vjerovatno nalazio i Janjić, predana je jugoslovenskoj vojsci između 18. i 23. V. 1945. godine. (MIKOLA 2008., 13). Na zahtjev savezničke vojske, sve jedinice jugoslovenske armije su povučene iz Austrije 22. V. i 23. V. su se nalazile u Jesenicama gdje su razoružavali (o čemu i Janjić svjedoči: “Bacaj pušku na veliku rpu...”) neprijateljsku vojsku i gdje je zarobljeno 104.433 neprijateljska vojnika. (DORNIK-ŠUBELJ 2013., 130-131, 151).

deš. Opet tu nas razgledaju ima li ustaša a ti bijeda, izmoren, gladan, žedan, sjeo si u red i zaspo si. Tako sve u dva reda se posjeda i tak[vih] red[ova] pun logor. I onda partizani nas posmatraju. Ako si zaspo lupi te nogom da se budiš. I tu smo ostali dva – tri dana. Vojska zarobljena stalno dolazi u logor i kad se napune logor onda opet u stroj, kapija otvorita, izlazi na kapiju i napred. Straža jaka nas čuva.

Noć dolazi a zapovjed dolazi: “Kolona stoj!”. Kolone stan[u] i partizani straža nam vele: “Kupite se u kamare i tu ćemo prinočiti”. I sada jedan na drugoga li[je]ži i zas-pimo. Kad se prob[ud]iš zima ti a ti posve gore. Onda opet se podv[la]či dole i zaspiš ali opet kad se probudiš a gornji si i zima ti, opet se podvlači da se ugriješ. I tako cijelu noć kao mravi radimo i podvlačimo se dole da se malo ugriješ jer je noć hladna. I sutra dan kada je svanilo zapovijed dođe: “U stroj” i napred s nama. I taj dan drugi dođemo u treći logor, Šent Vid, Ljubljana, veliki logor, domobranske slovenske vojske vojarna.²¹ Kada smo tu došli a roblja i roblja tu, tako vele, oko 10.000 zarobljenika – vojske svaka-

21 Kasarna slovenačkih domobrana, tačnije 1. bojne (bataljona) u sklopu koje su bile 11. – 20. satnija (četa) i jedna školska satnija (kasnije je formiran i jedan udarni bataljon pod nazivom “N”), u Ljubljani, nalazila se u Srednjoj tehničkoj školi u Zgornjoj Šiški. (MLAKAR 2003, 165 – 167, 170, 177 i mapa na koricama knjige). Zgrada u kojoj su se nalazili zarobljenici u stvari je bio Zavod sv. Stanislava, koji je u vrijeme kad je izgrađen (1904. god.) bio jedna od najvećih zgrada u jugoistočnoj Europi. Tokom rata u njoj je bio Gestapov istražni centar (CORSELLIS, FERRAR 2005., 76) da bi od maja 1945. god. OZNA u njemu napravila sabirni logor u koji su bili smješteni prvenstveno slovenački domobrani, ali i oko 10.000 hrvatskih vojnika i 3.000 civila koje su, između 18. i 23. maja Britanci izručili jugoslovenskoj vojsci. (MIKOLA 2008., 13). Nakon rata, sve do 1991. god., kada je ponovno postala katolička škola, zgrada je služila kao kasarna JNA. (CORSELLIS, FERRAR 2005., 76). Veće skupine hrvatskih domobrana u Šentvid su prispijele 21. i 22. V. 1945. god., ali među njihovim imenima nisam naišao na Janjićevo. (ARS 1931, RSNZ 1069, 218-10, inv. 1120, *Seznam pripornikov v Centralnih zaporih UDV za Slovenijo*, knj. 4).

ke, domobrana, ustaša, žandara, civila, tako da nas je bilo jako puno iz naši sela Bosanske Posavine.²²

Izvori i literatura

Neobjavljeni izvori:

- ARS – Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana, AS 1931, RSNZ 1069.
- NARA – National Archives and Records Administration, Washington, RG 226 (T311), RG 242 (T311, T314).

Objavljeni izvori:

- HAMZIĆ, SPAHIĆ 2010.–Omer Hamzić, Izet Spahić: *Gračanlije u marševima smrti 1945.: Iskazi preživjelih*, Gračanički glasnik – časopis za kulturnu historiju, Godina XV, Broj 30, Gračanica 2010., str. 80-104.
- MIKOLA 2008. – Milko Mikola (urednik), *Dokumenti in pričevanja o povojnih koncentracijskih taboriščih v Sloveniji*, II. Del, Ljubljana 2008.
- ZBORNIK–*Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda*, Tom IV, Knjige 21, 23, 24, 30 i 31.

Literatura:

- COLIĆ 1974.–Mladenko Colić, *Pregled operacija na jugoslovenskom ratištu 1941-1945*, Beograd 1974.
- CORSELLIS, FERRAR 2005. – John Corse-llis, Marcus Ferrar, *Slovenia 1945. Memories of Death and Survival after World War II*, London 2005.
- DORNIK-ŠUBELJ 2013. – Ljuba Dornik Šubelj, *Ozna in prevzem oblasti 1944 – 1946*, Ljubljana 2013.

22 Rukopis se ovdje prekida. Ono što je omogućilo Janjiću da puno godina kasnije zapiše svoje uspomene je zasigurno njegova mladost. Naime, u Šentvidu, kao i u drugim logorima, od zarobljenika su uzimani osnovni osobni podaci, podaci o vojnim jedinicama vojske kojoj su pripadali kao i eventualni čin ako su ga posjedovali kao i datum stupanja u vojsku. Na osnovu tih podataka zarobljenici su svrstavani u tri skupine, A, B i C. Svi iz skupine C i veći dio iz skupine B završili su na gubilištu (MIKOLA 2008., 14-15) u Brezarjevom ponoru, 27. V. 1945. godine. (FERENC 2005., 58). Janjić se zasigurno nalazio u skupini A u koju su svrstavani maloljetni i mladi zarobljenici, sposobni za fizički rad. (MIKOLA 2008., 15).

- FERENC 2005. – Mitja Ferenc, *Prikrito in očem zakrito. Prikrita grobišča 60 let po koncu druge svetovne vojne*, Celje 2005.
- GRAHEK-RAVANČIĆ–Martina Grahek Ravančič, *Izručenja zarobljenika s bleiburškog polja i okolice u svibnju 1945.*, Časopis za suvremenu povijest, Broj 3, Zagreb 2007., str. 531 – 550.
- HRONOLOGIJA 1988.–*Hronologija oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije 1941 – 1945*, Beograd 1988.
- MLAKAR 2003.–Boris Mlakar, *Slovensko domobranstvo 1943 – 1945. Ustanovitev, organizacija, idejno ozadje*, Ljubljana 2003.
- OBHOĐAŠ, WERHAS, DIMITRIJEVIĆ, DESPOT 2013.–Amir Obhodaš, Mario Werhas, Bojan Dimitrijević, Zvonimir Despot, *Ustaška vojnica*, Knjiga 2, Zagreb 2013.
- ORWELL 1983. – George Orwell, *Tisuću desetsto osamdeset četvrta*, Zagreb 1983.
- ŠAKOVIĆ 2010.–Edin Šaković, “Gračanlije u oružanim snagama NDH i njemačkim legionarskim jedinicama 1941. – 1945. i njihova stradanja”, *Gračanički glasnik – časopis za kulturnu historiju*, Godina XV, Broj 29, Gračanica 2010., str. 58 – 76.
- ZEKIĆ, TIHIĆ 1984.–Miloš Zekić, Esad Tihčić, “Oslobođenje i odbrana Tuzle”, *Tuzla u radničkom pokretu i revoluciji*, Knjiga 2, Tuzla 1984., str. 1049 – 1066.

SUMMARY

Memoir Manuscript Of Mato Janjić – “my Recollections from Domobran Life”

Author publishes memoir manuscript of deceased Mate Janjic (1925th-2009th) from the village Sibovac near Orašje, who described his war road, on 19. pages. Janjic is recruited in 1943, and deployed in 8th hunting regiment. He took part in the battles in Bosanska Posavina and Slavonia, and describes the withdrawal to Bleiburg and captivity by the partisans.

Key words: Mate Janjić, Domobrans, remembrance

